

EL LLENGUATGE RELIGIÓS EN LA EXPRESSIÓ DEVOTA DEL POBLE D'ALQUÀS

1. INTRODUCCIÓ

Aquest no és un estudi complet i exhaustiu sobre el llenguatge religiós. Resultara forassenyat, intrèpid i agosarat per la meua part, pretendre investigar en la seua totalitat, la materialització d'una manifestació comunicativa tan rica i variada com és la religiosa, amb dos mil anys de tradició i pràctica; tot i que ja en seria d'interessant. Em sembla quasi una utopia analitzar i catalogar cadascuna de les formes i detalls que caracteritzen el llenguatge religiós, tant verbal com no verbal, simbòlic. Es una tasca que em demanaria un temps i uns coneixements que escapen a les meues possibilitats i limitacions; per tant, un rept que no descarte.

El que pretenc estudiar ací, és una cosa més local, més d'anar per casa, encara que no per això menys atractiva i interesant. Consisteix el present treball a fer una anàlisi puntual, delimitada i paprcial, partint d'un corpus molt concret, de les característiques, particularitats i tipus que individualitzen la llengua que empra el poble d'Alaquàs a l'hora de dirigir-se en pregària als seus patrons, la Mare de Déu de l'Olivar i Sant Francesc de Paula.

Es tracta, per supost, d'oracions escollides; fóra imposible d'altra manera. Resultaria difícil, si més no, recollir totes les formes i expressions que s'utilitzen per a lloar els Sants. No és però, aquesta, una tria arbitrària, feta a l'atzar, sinó representativa, permissible de dividir en dos grans grups: un primer de pregàries diguem-ne oficials, conegudes per tots i corporificades en públic, que no presenten apenes variacions segons qui les recite; un segon de pregàries nascudes de la imaginació del propi poble, no catalogades i conservades pepr la tradició oral, amb la qual cosa sofreixen canvis segons quina siga la persona que les declame. Les del primer grup, les anomenades "oficials", sovint tenen dues versions una en castellà i l'altra en valencià. Hi recollisc l'himne a la mare de Déu de l'Olivar i a San francesc de Paula, i el text de les dues Carxofes; incluesc la del Crist per la seua importància i perquè és interessant de comparar amb la de la patrona. En el grup de les pregàries no oficials o "particulars es recullen oracions declamàtoires; com és lògic, estan totes en valencià, perquè tenen un àmbit casolà i perquè la

majoria són recitades per persones majors. En la seua totalitat, van adreçades a la Mare de Déu de l'Olivar, que sembla per el sant que més passions desperta en el poble d'Alaquàs.

L'anàlisi serà bàsicament semàntic, lèxic i morfològic, si bé també es tindrà en compte l'aspecte formal. Em veig obligat a prescindir de les formes de comunicació no verbal que empra el llenguatge religiós i que són abundantíssimes, així com d'una varietat foralímits: els colors, senyar-se, agenollar-se, inclinar-se, donar la pau, colpejar-se el pit, alçar els braços, la genuflexió, els plors i llàgrimes, els flagells... són només alguns exemples que donen molt que tractar perquè sobrepassen qualsevol funció de mers símbols, ja que en la seua realització s'amaguen actius i conviccions personals, i encara espirituals, on intervenen sentiments i emocions humanes.

No voldria però, que aquest estudi resultara una cosa científica i gelada, res més lluny de les meues pretensions i menys en consonància amb la finalitat amb què són creades i recitades les oracions. Seria com traïr l'esperit d'un poble del qual em sent part.

2. PREGÀRIES

L'esquema que seguirem per a classificar el cos del treball, agrupa les pregàries tenint en compte la facilitat del llur anàlisi; a grans trets serà el següent:

En el primer grup estan inserides les oracions anomenades oficials; s'hi distingiran dos apartats, el primer es denominarà himnes i inclourà el de la Mare de Déu de l'Olivar i el de Sant Francesc de Paula; el segon rep el nom específic de carxfes i comprén la de la Mare de Déu de l'Olivar i la del Santíssim Crist de la Bona mort.

En el segon dels grups hi tenen cabuda aquelles pregàries que anomenarem particulars. Numerades de l'u al nou, per a referir-nos a elles emprarem el número, ja que no tenen títol i sovint moltes d'elles comencen igual.

He d'advertir que el present exàmen no segueix cap sistematitzat ni norma, ja que, donada la pràctica inexistència de bibliografia al respecte i la manca d'"autoristas" o models que em pugueren servir d'exemple, m'he vist obligat a seguir criteris total i absolutament personals, amb les conseqüències que això comporta. Per tant, qualsevol errada m'haurà de ser atribuïda únicament a mi, ja que he realitzat la següent classificació, descripció i interpretació, "com Déu millor m'ha donat a entendre".

1. Oficials; oracions públiques, conegudes per tothom. Dins d'aquest grup és possible efectuar una divisió:

- 1.1 Himnes; arreplega dos cànctics,
 - a) A la Mare de Déu de l'Olivar
 - b) A Sant Francesc de Paula

Es tracta de pregàries cantades sense acompanyament musical, que es troben impresse, és a dir, que la seua lletra és accessible per a tots els fidels, els quals les coneixen de memòria, per regla general. Tant la lletra com la música mai no varien. Són cantades pel poble en conjunt (tots hi participen), normalment per la festivitat de cadacun d'ambdós sants i preferentment a dins del temple.

- a) Himne a la Mare de Déu de l'Olivar.

Només es coneix la versió en valencià. Aquest cant està format per tres estrofes de vuit versos. D'elles, una és la tornada que es repetirà en finalitzar cada estrofa; amb ella s'inicia i s'acaba l'himne.

La rima és asonant i obeeix a l'esquema: ABBCADDC. Poseeix una mètrica variable, que fa oscilar els versos entre 7 i 9 síl·labes.

Himnes de glòria i honor

Al primer vers trobem una apel·lació al caràcter que tindrà el cànctic.

entonem tots a una veu,

El poble unit s'adreça a la patrona. El verb "entonar", ja deontu que es tracta d'un cant; aquest és fet per vàries persones (ens ho indica la 1ª persona del plural).

la nostra Mare de Déu
la verge de l'Olivar.

El possessiu "nostra" ens indica que la patrona és considerada com a pròpia. Trobem també, junt a l'al·lusió directa al nom de la Santa, dues formes d'anomenar-la: "Mare de Déu" i "verge".

Ella ens vol de tot cor

El pronom està utilitzat de forma anafòrica, després de la citació del nom. S'hi troba en aquest vers la passió que se li atribueix a tota "mare" envers els seus "fills". Es tracta d'una metàfora que es repetirà al llarg de l'himne.

per això és la patrona,
defensa i amparadora

Títol i qualitats que se li otorguen a la Mare de Déu.
d'esta vila d'Alaquàs.

Al·lusió directa al nom del poble; amb ell es conclou la tornada.

Els dies de treballs i penes

Adducció a la quotidianitat, al treball i problemes diaris.

Mare sempre a tu vindrem,

Amb tractament de tu, invocació directa a la "Mare", en qui el poble es refugia davant la pena i el sofriment.

perquè de cor confiem

que en tot ens ha d'aliviar.

El poble espera "de cor" l'al·leugeriment de les seues fatigues. A part del castellanisme que suposa "aliviar", cal subratllar la correlació semàntica que es produeix entre aquest mot i "treballs i penes" que es citaven al vers inicial de l'estrofa.

Perquè a tots ens tens promés

Continua el tractament de tu. Promesa de la Santa cap al poble.

com a fills vostres que som,

Canvi de tractament, es passa al vós.

Cal notar la importància de la paraula "fills", quan quatre versos més amunt es parlava de "Mare".

ampareu-nos en la mort

per a poder-nos salvar.

Al·lusió a les idees de "mort" i "salvació" que per als cristians van unides. Es torna a repetir la noció d'emparament (que com a poble de l'Horta, pronuncia "amparament", per una obertura i canvi de la vocal àtona inicial) que es reptia a l'acabar la tomada.

Quan nomene el vostre nom

Personificació i singularització del subjecte; ja no és el poble qui parla sinó "jo". Continua el tractament de vós.

Mare de Déu de l'Olivar,

Realitació i acompliment del que s'anuncia en el vers anterior.

sent en el meu cor entrar

un gran goig dolç com la mel.

Efecte que produeix només el nom de la patrona. Utilització d'un verb sensorial, "sentir", amb el qual es percep el "goig". Us metonímic de "cor". Anteposició de l'adjectiu "gran" al substantiu per a què prenga unes connotacions especials. Trobem una sinestèsia en el rup "goig dolç", i una comparació en parangonar la dolçor del goig amb la de la mel.

Si goig i dolç en el món

Repetició de la idea anterior. Vers d'enllaç.

per ta gràcia ja sentim,

Repetició del verb sensorial emprat tres versos més amunt. Es torna al tractament de tu.

que serà quan en ton fill

Al·lusió "al fill". Es mare d'un sol fill i a la vegada de molts. Aquest vers és una pregunta indirecta. Observem la utilització de les formes de possessiu simple, "ta", "ton".

te gogem allà en el cel.

Referència a la vida en el més enllà, que ja s'apuntava en el final de l'estrofa anterior. Es una nota d'esperança.

S'utilitza el verb "gojar" en connexió ab la paraula "goig", emprada anteriorment. El vers acaba amb el substantiu "cel", quan tres versos més amunt es feia amb "món". L'antítesi és evident.

Val la pena que ens fixem en els mots amb que acaben les tres estrofes, perquè crec que són significatius: "Alaquàs", "salvar" (salvació) i "cel". Primer, referència a la localitat, la col·lectivitat, el poble que espera la salvació i demana la gràcia i la intercessió de la "Mare" per a poder anar al cel, on regan el "fill".

b) Himne a Sant Francesc de Paula.

No té versió valenciana. Es l'única pregària en castellà que analitzarem. Està formada per dues estrofes de vuit versos cadascuna, sense tornada. La mètrica és irregular i la rima, asonant, segueix el següent esquema: ABB-CADDC i-AABAAB.

Al Mínimo de Dios querido,

Troben de principi un esment del nom amb el qual es nomenen els membres de l'ordre de Sant Francesc. L'oració va adreçada a ell. És qualificat com a "estimat de Déu", se'l suposa per tant en contacte directe amb ell.

nuestro Padre protector,

Es considerat com a "pare" i com a "protector". Comença ací un paral·lelisme amb la consideració de que era objecte la Mare de Déu, que es repetirà al llarg del cant.

Himnos de gloria y honor

Aquest és el mateix vers, però en versió castellana, amb què començava l'himne a la Mare de Déu. A més, ací passa una cosa curiosa d'assenyalar:

es produeix una interferència entre els dos himnes i aquest vers és recitat en valencià.

cantémosle, cantémosle sin cesar:

Mitjançant una repetició, s'efectua una referència al que s'està fent (un cant), i a més s'indica de quina forma cal fer-ho.

Patriarca San Francisco

Altra forma d'anomenar-lo pare; adducció directa al nom.

de Paula, nuestro consuelo,

Consol de patiments i alleugeriment de penes. Continua el paral·lelisme amb la Mare de Déu.

gloria te den tierra y cielo

Que el lloen la terra i el cel. La indicació és directa i en segona persona.

por su grande Caridad.

Incongruència respecte al vers anterior; ara es parla "d'ell". L'estrofa acaba amb la "Caritat", la qualitat més gran que s'atribueix a Sant Francesc; la senzillesa i la humanitat.

En día de tribulaciones

Continua el paral·lelisme. Aquest vers recorda molt aquell dedicat a la Mare de Déu que diu; "Els dies de treballs i penes".

a Ti acude, a Ti acude, Santo mío

"Mare sempre a tu vindrem"; ús retòric de la repetició.

Designat com a "Sant".

este es tu pueblo querido

postrándose ante tu altar

Presentació del poble en conjunt que s'humilia davant la presència del "Sant"; perquè ho és, està damunt d'un altar. Us del tractament de tu.

y al pedirle la oración

Pregària que fa el poble; ara a "ell".

un favor hemos sentido;

La resposta del Sant es percep sensorialment.

vuestro Manot es nuestro nido

El "Mant" del Sant és el "niu" (cau) on es refugia el poble. Existeix ací una sinècdoke. El "Mant" és el propi "Sant" i tot el que representa: caritat, devoció,... Joc de possessius: "vuestro/nuestro".

y sostén la Caridad.

El "Mant" i tot el que representa, és allò que sosté la Caritat, paraula que torna a tancar l'estrofa i el cant. Es fa la vàlua d'aquest mot en ser la cloenda de les dues estrofes.

També cal observar la importància que en tota l'oració es dóna a les majúscules i l'ús de repeticions.

1.2. Carxofes: n'existeixen dues,

a) En honor a la Mare de Déu de l'Olivar

b) En honor al Santíssim Crist de la Bona mort

L'acte del càntic de la Carxofa, té un motiu festivo-religiós, i només es manté a quatre pobles de la comarca Horta-Sud: Silla, Manises, Aladia i Alaquàs; tanmateix, amb vacil·lacions i diferències en casacuna de les localitats. Els seus orígens són incerts, però hom hi pot establir relacions amb el Teatre Assumpcionista; trobem suficients paral·lelisme com per a emparantar aquest acte amb el del Misteri d'Elx¹ (carxofa/magrana, cant de llaor, xiquets vestits d'àngel reciten, cors,...) i suposar-los un origen comú.

Es tracta de pregàries públiques de lloança, a la lletra de les quals el poble no té accés de forma escrita, sinó oral. Malgrat això, són oracions conegudes per tothom. Són recitades per un solista, normalment un xiquet, per a un auditori molt ample. La música és fonamental, ja que hi participen tot tipus d'instruments de vent. Antigament, i ara s'està tornant a recuperar, participava un petit cor².

Perquè són oracions olemnes i de recitació anual, molts accessoris i elements externs juguen un paper essencial, com per exemple la preparació prèvia, el context religiós i festiu, la trona, les vestimentes i ornaments,... Com que es canten al carrer, es fa necessària la utilització de megafonia.

a) A la Mare de Déu de l'Olivar.

El cant està compostat per cinc estrofes de quatre versos cadascuna. La rima és asonant i no segueix cap esquema; rimen alguns versos entre sí, i d'altres queden lliures. La mètrica també és lliure, si bé predominen els octosíl·labs.

Glòria a tu, Mare piadosa
glòria a tu, reina del cel

¹ Existeix un interessant i complet estudi sobre el tema a Saó, monogràfics 12, València, octubre 1992

² Remet al lector interessat en saber quelcom més sobre l'assumpte, a l'article de Joan F. Dols i Ruiz, "La Carxofa, Història d'una tradició", dins Quaderns d'Investigació d'Alaquàs 1988, vol. VII. A més, allí podrà trobar la lletra de la versió castellana que jo ací m'estalvie.

Aquest inici constitueix una exhortació directa a la "Mare". El començament (amb anàfora) és el típic de pregària religiosa, amb el "Glòria...": "Glòria a Déu a dalt del cel", "Himnes de glòria i honor"...

S'empren dos sintagmes per a qualificar a la Verge, "Mare piadosa" i "reina del cel".

en tu trobem, sempre consol
en aquesta vida mortal.

Remei de penes i patiments. Insistència en la idea que s'expressava també a l'himne. Referència a la vida mundanal dels hòmens, que, a diferència de la de la Mare de Déu, és mortal.

Per ta gràcia benefactora
i pel teu influx sobirà

Ara es passa a adduir les qualitats que se li atribueixen. Sobta l'ús seguit de dos tipus de possessiu de 2.ª persona singular,

ens amagues del pecat,
de l'infern i de tot mal.

Poder que té la Mare de Déu sobre el poble, de lliurar-lo del pecat i dels mals.

I en els dies luctuosos,
en què tot defalleix:

Ací es torna a insistir en el mateix que es repetia als dos himnes; és allò de "Els dies de treballs i penes" i "En día de tribulaciones", l'amarga quotidianitat.

Oh! en ta imatge apareix
el gran remei celestial.

Ús d'una injercció. La sola contemplació de la Mare de Déu, és suficient solució per als mals. S'insisteix amb la idea dels dos darrers versos de la primera estrofa. La "mare" com aixopluc de sofriments.

Doneu-nos sempre Mare bella,
amb amor, neta consciència,
i l'ànima pura essència
de virtuts gran quantitat.

Com que en aquesta cobla es pretén "demanar" a la Mare de Déu, cal canviar el registre i utilitzar-ne un de respecte, abandonant el de familiaritat. El primer vers és introductori, apareix el verb que "sol·licita", juntament amb un sintagma laudatori; els tres versos restants demanen qualitats i virtuts

espirituals, mai no materials o corporals.

Mentrestant en esta Vila
on passem la nostra vida,

Al·lusió al poble i a la vida quotidian. Hi ha un joc de paraules entre "Vila/
vida".

sí, t'oferim, oh, Maria

Ús d'una interjecció. Apel·lació a la Mare de Déu pel nom de pila (això implica confiança) ara per "oferir-li" (després d'haver-li demanat), i en espera els seus favors.

religiós festival.

Es el que el poble ofereix a la patrona i el que s'està fent, una festa religiosa adreçada a la Mare de Déu.

Glòria a tu!!

Llaor final; la cançó acaba igual que començava.

Malgrat ser un solista qui entona el càntic, cal assenyalar que en tot moment està parlant en plural, és a dir, que no ho fa per ell mateix, sinó per boca el poble allí congregat.

b) Al Santíssim Crist de la Bona mort.

Com l'anterior, aquest cant també està format per cinc estrofes de quatre versos. Degut a que la música és la mateixa, cal que es mantinga igual la estructura; només variarà, doncs, la lletra.

La rima és asonant i no segueix cap regularitat. En quan a la mètrica, els versos varien entre 7 i 9 síl·labes.

Glòria a Déu, en les altures

Comença amb la mateixa fórmula que utilitzen moltes pregàries per a l'inici. Lloança a Déu i localització.

ací en la terra proclamem

Vers que, ahora que complementa l'anterior, estableix una antítesi entre "en les altures" i "en la terra".

i el nostre front humilien

Es parla en plural. Ací trobem un gest típicament cristià, inclinar el front en senyal d'humilitat davant la representació de Déu.

davant tanta majestat.

Déu és anomenat com a "majestat", títol honorífic que es dona a les autoritats. Es reconeix així un poder sobirà.

En conjunt, aquesta estrofa podríem dir que a compleix la funció d'introducció: crida al poble per a què prenga una determinada disposició.

Per la teua mort tan cruel,
per tota la sang vessada

Ara, amb tractament de tu, l'apel·lació és directa a Déu.

En aquestos dos versos s'al·ludeix a la "mort" (sang vessada). Lògic tractant-se del Crist de la Bona mort.

en una victòria clara
de l'home la redempció

El que sembla un fracàs és una victòria. La mort de Crist es parangona amb una "victòria clara" (sense color) que provoca la redempció, llibertat, de l'home.

Observeu el vostre poble
quina alegria per tot arreu.

Ah!, és la victòria de Déu
de l'infern a la humiliació.

Canvi de tractament, es passa al vós. Es deixa constància de la presència del poble, joiós, i en dia de festa; això, el poble reunit fent festa, s'entén com "la victòria de Déu", l'acompliment de la seua paraula, la humiliació de mal.

S'observa la utilització d'una interjecció i el cert paral·lelisme que existeix entre els dos darrers versos i els dos finals de l'estrofa anterior.

Oh! la vostra llum divina
que enlluerna els nostres cors,

Es comença amb una interjecció. Déu és identificat amb la llum, ell és "llum divina" (representació més habitual de l'Esperit Sant) que enlluerna els cors, les ànimes, la part espiritual dels hòmens; és font de vida.

per poder veure fins el fons,

El que realment és important es veure el fons de les coses, allò ocult, no quedar-se amb la supreficialitat.

per la vostra gran potestat.

Reconeixement del poder de Déu sobre els hòmens.

I tots els hòmens agermanats

la justícia proclamant i

el teu nom celebrant,

gran font de felicitat.

En aquest darrera estrofa, en la qual es torna al tractament de tu, es torna a repetir la idea de la tercera cobla. Es sens dubte, la més important de tot el cant. es el missatge final: "l'agermanament dels hòmens", "la proclamació de la justícia" i "la celebració del nom de Déu", són font d'immensa felicitat.

Majestat!

Vocatiu, apel·lació final que proclama a Déu com a rei.

2. Particulars: aquest grup el componen diversos poemes declamatoris que en alguns moments prenen valors mítics. No estan impresos i la seua transmissió és oral, amb la qual cosa es troben en possessió d'un cercle molt reduït difícilment accessible i per això, en perrill d'extinció. El contingut i lletra d'un mateix poema varia segons qui el recite, sempre una sola persona i en àmbits restringits, amb un escàs auditori. Es declamen en les cases dels feligresos; excepcionalment en el carrer o temple.

Tant la rima com la mètrica, no segueixen cap patró establert. Com que es tracta de pregàries que no tenen títol, he emprat una numeració arbitrària per a classificar-los; en són nou en total, tots ells de diferent llargària. Les poesies han estat copiades de gravacions, i en la seua transcripció s'ha procurat guardar 1 fidelitat amb la pronúncia, amb tots els inconvenients que això comporta. Tanmateix, no es tracta d'una transcripció fonètica, que estaria totalment fora de lloc. No més s'intenta reflexar algunes particularitats que indiquen que el registre que s'utilitza no està normativitzat.

Cal advertir que aquestes composicions es reciten a les cases dels clavaris que celebren la festa de la Mare de Déu. Durant l'any, la Patrona va passant de casa en casa dels festers, on acudeixen les dones que ho desitgen per a resar novenes i altres precis. Així, no és d'estranyar que sovint trobem referències com "en esta casa", "els clavaris d'enguany", etc, que no fan sinó contextualitzar un prec eminentment familiar que pren forma de poesia.

1) El primer poema é sel relat del trobament de la Mare de Déu de l'Olivar segons narra la tradició, que fou trobada per un llaurador dins d'una campana nterraa als peus d una olivera. Resulta curiós descobirr el tòpic procediment que s'empra per a confirmar l'autenticitat de l'aparició: la Santa, traslladada a l'esglèsia de Sant Nicolau, per la nit se'n torna al lloc on es va aparèixer; al respecte, Josefina Roma diu: "En altres ocasions, es requereix que la imatge es manífete canviant de lloc, tornant al lloc de la trobada pr a conèixer on es vol quedar. També cladrà una manifestació extraordinària per a convéncer la població i la jerarquia eclesiàstica d'acceptar el seu missatge de penitència o de construcció d'un santuari"³.

Mare de Déu de l'Olivar
en tan oculta que estaves
i tu volies que te verm
tots els teus fills d'Alaquàs.
A la hora de la oració
la campana va tocar
i quant anà el llaurador
a llaurar el olivar,
en la punta de la delia (=rellà)
notà un roïdo mol estrany.
Ell agarrà l'aixaeta
i se posà a escarbar
creguent-se que era un tesor
i la campana va encontrar.
I fent un gran esforç
la campana pogué llevar.
No sabia lo que li passava,
se quedà tot molt impressionat;
per fi t'agarrà en els mans
i exclamà diguent:
"quin tesor tan gran me he encontrat!"
Te s'amportà a sa casa
tot molt emocionat.
Al enterar-se en València
te s'amportaren a Sant Nicolau,
i tu ací te'n tornares
per la nit, a la villa d'Alaquàs,
als peus de l'olivar.
Tots confusos te buscaren
i no te pogueren encontrar;
i quant anà el llaurador,
en lo mateix puesto te va encontrar,
als peus de l'olivar.
Te s'amportarà a sa casa
i es féu una capelleta
per a poder-te conservar,
i a pesar de tan de temps
la capelleta en la mateixa casa està;
i a on està la conserven
com una rel·liquia molt gran.
Mareta de l'Olivar

quan tenim alguna pena,
acodim al teu altar
para demanar-te forces
para poder-la soportar.

2) Aquest és un cant de llaor a la Patrona del poble, amb contínues referències a la seua bondat i bellesa i a la terra. També hi ha un paral·lelisme entre la Verge, Mare de tots, i la "mare d'Alaquàs", entés en sentit genèric. Es ací on trobem la primera referència a la casa on s'està pregant, i al fill de la dona que recita, la qual també és "mare" i s'identifica amb la Mare de Déu, cosa que li produeix gran exaltació i emoció.

Mareta de l'Olivar,
fortell de nostra vellesa,
ara em pots encaminar
i escolta'm este cantar
que la meua boca presta:
Divina verge Maria,
rayo del sol que has vengut
a omplir-mos en este dia
d'eixa dolça melengia,
que tu, la mare, has vengut.
Escoltam de mi esta veu
perquè té un sello piadós
en el teu sentir amorós
a tu la Mare de Déu.
Amor que corre en la vena
com la sang que em dóna vida
al vore's, perla florida,
passar esta cara morena.
Eres del poble que et porta
perquè tens una figura,
el sello i la hermusura
i la pau de nostra horta.
nostra fe en tu s'atterra
perquè el llaurador del poble
veu que eixa cara tan noble
té el color de nostra terra.
I en ton mirar bondadós,
quant algú te prga i plora
el seu mal se li amillora

tornant-li l pau al cor.
I la mare d'Alaquàs
deu mirar-se en un espill
quan veu portatn al teu fill
quant ella el seu porta al braç.
I el xiquet que a tu te veu
se creu que tu es mare,
que el llaurador és son pare
i en els teus braços se veu.
Més, com explicar jo podria
la emoció que té el meu fill?
Has vingut,
t'han rebut,
que repiquen les campanes,
que toquen a glòria, canteu!
perquè a esta casa ha vingut
la nostra Mare de Déu.
Mareta de l'Olivar, fortell de nostra vellesa,
en tu posem nostra fe,
nostra passió més entesa. (=encesa)
Amparamos, verge pura,
no mos dices, mare santa,
no mos dices, mare meua.
Viva la Mare de Déu de l'Olivar!

3) Aquest tercer poema és un avenç del que serna les festes per a la Patrona, posant especial èmfasi en la procesó i passacarrers, és a dir, el contacte directe de la Mare de déu amb el poble, la gent. Trobem també referències a Aldaia, poble veí. La devoció per ella sobrepassa "fronteres".

Mare de Déu de l'Olivar,
en este any tan bonico,
la festa que te preparen,
vas a córrer tot el poble.
Els clavaris te passegen,
les campanetes voltegen,
les dones també t'acompanyen.
Te fan unes novenes solmnes,
com ja tots s'heu esperaven.
Però també Aldaia
un dia visitares.
Te feren un recibiment solemne,

com ja tots s'heu experavem.
La música ixqué a recibir-te,
no sabiem com ausequiar-te. (=obsequiar-te)
Mareta de l'Olivar,
que per tu la fe mai s'acabe
i quan te facen la passà,
que uns quants músics t'acompanyen.

4) Es tracta d'una pregària molt breu i concreta en la que es demana pels que han acudit a pregar i pels habitants de la casa, especialment per la dona que recita.

Mare de Déu de l'Olivar,
doneu-nos salut i gràcia
a tots els que han vengut a la novena
i als habitatns d'esta casa.
Però a mi no m'olvideu
perquè ja sóc molt velleta,
però mentre visca diré:
que viva la Moreneta!

5) Aquest cant és una llaor a la devoció que desperta la Mare de Déu, que com molt bé es diu, supera qualsevol límit local. S'hi nota la inefabilitat de no poder explicar allò que es veu i es percep.

Val la pena fixar-s'hi en una etrofa en la qual hi ha una atribució de facultats humanes a la Mare de Déu; també és molt interessant, l'al·lusió final al patró del poble.

En tan menuda com eres
i en lo negreta que estàs,
tens adoradors a garberes
dins i fora d'Alaquàs.
Per què és això Moreneta?
Què fas tu que ací tots venen?
El qui és de Conca ve i se queda,
els andalusos també es queden.
De Torrent és una pluja
els torrentins que cí evenen,
mira tu si tenen sorna,
que les millors xiques arpleguen.
I tot és per tu, Moreneta,
mira'ls tu com te veneren.

Tot el any t'han dut en anda
per el efecte que te feren. (=afecte que te tenen)
De casa en casa has anat,
a tots els han complagut,
pareix que els hages encisat
en el plaer que ha tingut.
Què és lo que tens?
Què és lo que dones?
Quin misteri guardes tu?
Les plegàries de tots amuntones,
el pensament de tots eres tu.
Moreneta, Moreneta,
tu te calles i tu rius,
tu me mires i no parles,
però els ulls els tens molt vius.
En tan menuda com eres
i en lo negreta que estàs,
tens adoradors a garberes
dins i fora d'Alaquàs.
Vixca la nostra Patrona,
la Verge de l'Olivar,
i San Francisco de Paula
que no el podem olvidar.

6) Exaltació de l'estima de qui recita cap a la Mare de Déu, i demanda de benedicció per a tots els reunits. Cal destacar el vers "cantarem tots a una veu" totalment paral·lela "entonem tots a una veu" de l'himne.

Mare de Déu de l'Olivar,
a les vostres plantes vinc
enemorà d'este niño
que per mosatros morí.
Quan jo te vull mare meua!
eres l'ama d'esta casa,
de la lluna, de les estrel es
i del sol que llumena en tota Espanya.
Doneu-mos la bendició
en primer lloc al clavari
i a tota esta comissió
que ací venim a adorar-te.
I si un dia en la veritat
al vostre costat estem,

cantarem tots a una veu
vixca la Mare de Déu de l'Olivar
i San Francisco de Paula!

7) Aquest poema està construït a partir de manlleus d'altres cants, pel que es converteix en una mena de calaix de sastre on es fa referència a moltes coses, algunes de les quals entre elles no guarden cap connexió. Mitjançant aquest cant, ens podem fer una idea de la manca de sistematitzat i de la gran variabilitat que posseeixen aquestes pregàries.

En tan menuda com eres
i lo negreta que estàs,
tens adoradors a garberes
dins i fora d'Alaquàs.
I tot és per tu, Moreneta,
mira-los com te veneren.
Tot el any te passen en l'anda
acompanyant-te la música
per el efecte (=afecte) que te tenen.
De casa en casa et van portant,
però mira-los si tenen sorna
que les millors xiques arrepleguen.
Moreneta, Moreneta,
els clavaris fan la festa,
les dones són les que verguen
venent-los la loteria.
I si és en les novenes,
no saben com ausequiar-te
per a fer-les ben solemnes.
Moreneta, Moreneta,
tu me mires i te rius,
tu me mires però no em parles,
però el ulls els tens molt vius.
En tan menuda com eres
i lo negreta que estàs,
fes que els ixca la loteria⁴
a esto clavaris d'enguany.
Vixca la nostra Patrona
la Verge de l'Olivar,
i San Francisco de Paula
que no el podem olvidar.

4 Es l'única vegada que se li demana un bé material a la Mare de Déu

8) Ací es narra la festa local que anualment es celebra el diu vuit de setembre en honor de la Mare de Déu de l'Olivar. Es citen les cates religioses més importants com són la missa, la processó i la carxofa; i també els festius, la crema de pólvora i la participació musical. S'acaba amb una apel·lació directa a l'auditori.

El dia vuit de setembre
en el poble d'Alaquàs
per pobre que siga u,
la festa celebrarà.
Al nàixer el dia,
la missa de descuberta
seguida de una gran despertà,
música, tronaors, carcasses i campanes
va al vol tot en esta villa d'Alaquàs.
Molt contents anem a missa
que tu esperant-mos estàs
i quan ixim esperem
eixa desparaeta (=diaparada =disminutiu)
que enguayn també mos faran.
I en quan aplega la nit,
les campanetes repicaran.
La u corre amunt i avall,
i la u li diu a l'altre:
"Xe, a on vas?"
"Jo vaig a la probessó,
no sents que estan tocant ja!"
I quant ixes del Convent (=Parròquia del Convent)
la traca dispararan,
la probessó va començant.
Al final de la probessó,
a la porta de l'Ajuntament,
un infantillo
la Carxofa cantarà.
Una traca a colors,
des de terra al campanar.
Quant entres en el Convent
la música toca la marxa real.
Digau-me vosatros ara
sinó sentiú il·lusió gran
quan passa per el carrer
la Patrona d'Alaquàs.
Vixca la Verge de l'Oliviar!

9) El darrer dels poemes es també un llaor, però aquesta vegada molt marcada per l'afectivitat. Ho demostren la gran quantitat de disminutius que s'empren al principi. El fet d'anomenar-la "xicotet" i "gran en la història" és molt significatiu. També cal assenyalar el nom final amb què es denomina a la Mare de Déu: "Patrona dels perolers", substantiu aquest amb el qual es coneix als veïns d'Alaquàs.

Moreneta, gracioseta,
xicoteta no cal dir-ho,
mos ha costat el medir-ho
tres pams i una micoteta,
contant en la caireta.
Però sou tan gran en la història
per els milacres que féu,
que el dia de la festa
en quan te assomes al carrer,
veus passar a molt gent
de Aldaia, de Torrent,
i que direm dels Maniseros
que vene a la porta del Convent
a ausequiar a la Patrona dels Peroleros.

3. SINGULARITATS.

Després d'observades totes les composicions poètiques és hora de traure'n algunes característiques:

- A nivell sintàctic, cal remarcar la gran senzillesa de les construccions emprades. Ho confirma l'abundància de la conjunció copulativa "i". També predomina la juxtaposició.

- A nivell estilístic, destaquen:

Utilització de fórmules de començament i de finalització; per exemple:

"Mare de Déu de l'Olivar"

"En tan menuda com eres"

"Vixca la nostra Patrona

la Mare de l'Olivar,

i San Francisco de Paula

que no el podem olvidar"

"que viva la Moreneta"

Gran ús de repeticions, tant sintàctiques com nominals, ex

"i quan anà el llaurador/a llaurar el olivar"

"i la campana va encontrar/.../ la campana pogué llevar"

"ell agarrà l'aixaeta// per fi t'agarrà en les mans"

"te s'amortà a sa casa// te s'amportaren a Sant Nicolau"

Ús de pleonasme; ex:

"I el xiquet que a tu te veu"

"Escolta'm de mi esta veu"

Ús de l'article neutre castellà "lo"; ex:

"què és lo que tens?"

"no sabia lo que li passava"

Canvi de tractaments:

"a les vostres plantes vinc"

"eres l'ama d'esta casa"

- A nivell lèxic, trobem:

Us de castellanismes; ex:

"enamorà d'eixe nino"

"notà un roido mol estrany"

"i se posà a escarbar"

"el sello i la hermosura"

Variació de paraules; ex:

"delia" (rella)

"ausquiar" (obsequiar)

"probessó" (processó)

Creació lèxica incorrecta a partir de substantius; ex:

"llumena" (llum)

"verguen" (verga)

Utilització de sintagmes per a referir-se a la Mare de Déu; ex:

"fortell de nostra vellesa"

"rayo del sol"

"perla florida"

"cara morena"

-A nivell semàntic:

Referències al camp semàntic de la terra; ex:

"llaurador", "llaurar", "delia", "aixeta" ...

Ús d'adjectius abstractes; ex:

"Al enterar-se en València"

"però també Aldaia/un dia visitares"

"de Torrent és una pluja

els Torrentins que ací venen"

Referències a elements festius:

"Una traca de colors

des de terra al campanar"

"que uns quants músics t'acompanyen"

- A nivell morfològic:

Destaca una gran utilització de diminutius, generalment per a referir-se a la Mare de Déu, creats a partir del sufix-et/eta; ex:

"Moreneta", "xicoteta", "gracioseta", "micoteta", "caireta", "Mareta", "capelleta", "aixata", "infantillo"....

Ús incorrecte de gerundis en -gue-; ex:

"diguent", "creguent-se"

Vacil·lació en el tindre de les vocals àtones; ex:

"acodim", "soportar", "efecte" (afecte), "amportar", "enemorà"

Utilització de demostratius simplex; ex:

"este"

El-lisió de vocals i de consonants; ex:
"dixes", "vosatros", "tesor", "enamorà"

4. FINAL

Tots els usos assenyalats ens demostren clarament que ens trobem davant un llenguatge popular i poc acurat, on allò més important és el contingut i on la forma és decidada en benefici de la intel·ligibilitat. No és important el "com", sinó el "què".

En aquest sentit, s'evidencia la diferència entre les pregàries "oficials" i aquestes darreres. Aquelles estan molt més elaborades formalment, tenen una aparença més curosa. En canvi, les "particulars" hem vist com sovint cauen en la repetició i el castellanisme. Allò primordial és el missatge que es comunica sense imporar massa de quian mode es fa. A les "carxofes" i "himnes", la fornía externa es cultiva, i malgrat que algunes idees es repeteixen, les expressions canvien. El missatge però, a totes dues és bàsic; i aquesta podríem dir que és, no sols la característica principal, sinó la finalitat màxima, del llenguatge religiós: que el contingut prime sobre el continen en favor de la claretat. Per aquest motiu, cal que la llengua emprada siga la del poble. La informació que vol transmetre l'església, ha de ser, davant de tot, entenedora, fértil en contingut i precisa en l'expressió. Això, pr supost, no lleva una certa riquesa en l'exposició, un cert gust.

Les pregàries que empra el poble d'Alaquàs per a lloar els seus sants, no se'n desdiuen ni d'una cosa ni de l'altra. Tot està en saber mesurar adequadament les parts. I en aquest sentit, el poble demostra una saviesa difícil de trobar en altres camps. Destaca la inefabilitat de no poder contar allò que es sent i la imporivisació i entusiasme, tot perfectament equilibrat.

Aquest treball, almenys si altra cosa no, té el mèrit de reunir una bona mostra de pregàries locals i d'invitar al deterniment i la reflexió davant d'elles, ja que moltes vegades es cau en l'error de recitar-les mecànicament i de no aturarse en el seus significat.

També, cal no oblidar que el llenguatge de la religiositat és un dels que més viu manté l'ús del Valencià. Malgrat to, aquest tipus de pregàries està caent en l'oblit. Entorn a les expressions religioses del llenguatge habitual, així ho expressa Ricard Morant: "Creiem que la gent jove ha deixat d'usar part d'aquest vocabulari per una raó molt vella: les llengües evoucionen constantment, s'adapten a les necessitats de les èpoques i dels homes que han d'emprar-les. Si ha canviat el nostre mode de pensar, si s'han alterat

els nostres costums, la llengua no ha quedat al marge, perquè l'home i la llengua, la llengua i l'home, segueixen idèntics camins"⁵. Lamentablement, la cita és perfectament aplicable al nostre objecte d'estudi.

Ací he intentat de recollir i agrupar oracions oficials i particulars que en analitzar he començat a conèixer i valorar. La devoció popular no és insensible ni estèril, és creadora, fructífera. El llenguatge religiós n'és un exemple contundent. Però, en possessió dels nostres majors, inevitablement es perd; i tots en som còmplices.

5 Ricard Morant, "La secularització lingüística", dins Saó n.º. 115. València, gener 1989.

